

УДК 336.531.2

Михайлов А.М.*

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: НАПРЯМИ, ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ

Проаналізовані потенційні вектори інтеграції України з порівнянням можливих переваг та недоліків. Досліджені економічні, політичні, соціальні та технологічні аспекти реалізації Україною стратегічних інтеграційних прагнень.

Ключові слова: Інтеграція, Європейський Союз, Митний Союз, зона вільної торгівлі, національна економіка, світовий ринок.

Проанализированы потенциальные векторы интеграции Украины со сравнением возможных преимуществ и недостатков. Исследованы экономические, политические, социальные и технологические аспекты реализации Украиной стратегических интеграционных стремлений.

Ключевые слова: Интеграция, Европейский союз, Таможенный союз, зона свободной торговли, национальная экономика, мировой рынок.

Analyzed potential vectors of Ukraine's integration with the comparison of the possible benefits and drawbacks. The economic, political, social and technological aspects of Ukraine's strategic integration aspirations.

Keywords: Integration, European Union, customs union, free trade area, the national economy, the global market.

Постановка проблеми. З 1991 року на політичній карті Європи з'явилася суверенна Україна – держава, яка за розмірами своєї території, кількістю населення, економічними можливостями, інтелектуальним та науково-технічним потенціалом стала відчутним фактором міжнародного життя.

Сьогодні Україна шукає своє місце в багаторівневій ієрархічній будові міжнародної системи. Україна прагне стати рівноправним партнером у стосунках з європейськими державами і часто можна почути про «прагнення України увійти в Європу», але ж Україна і є європейською країною в географічному та історичному вимірі. Україна, ставши незалежною державою, не може залишатися осторонь від міжнародних інтеграційних процесів і повинна обрати свій шлях розвитку.

На сьогоднішній день перед державою постає завдання стати повноправним членом світового співтовариства, ґрунтуючись на його принципах і зберігши національну специфіку. Це дозволить державі реалізувати національні інтереси через взаємовигідне співробітництво з іншими країнами, що особливо актуально для України на даному етапі трансформації її економіки.

Крім того, інтерес даної теми полягає в тому, що Європейський Союз одне із самих ефективно і активно розвинутих інтеграційних об'єднань стає нашим найближчим сусідом

* кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції Сумського національного аграрного університету

і припускає тісну співпрацю з Україною в найближчому майбутньому. У той же час виникнення нового інтеграційного об'єднання за участю України (Єдиного Економічного Простору) дозволяє говорити про виникнення двовекторності зовнішньої політики України.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання участі України в інтеграційних процесах винесені на порядок денний в публікаціях таких вітчизняних вчених і фахівців, як В. Андрійчук, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковській, В. Вергун, А. Гальчинський, Л. Губерський, Г. Клімк, А. Кредісов, Д. Лукьяненко, Н. Грущинская, В. Новицький, Ю. Пахомов, О. Плотніков, А. Поручник, А. Румянцев, В. Степаненко, Л. Шевченко та інших.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз та виокремлення ряду можливих позитивних та негативних аспектів за умов реалізації західного або східного вектору інтеграції України.

Виклад матеріалу основного дослідження. Однією з найбільш обговорюваних фахівцями тем інтеграційної політики України є тема її руху в бік ЄС та її участі в інтеграційних процесах в СНД і в ЄП зокрема. Найчастіше різновекторність інтеграційних устремлень України (ЄС і / або СНД) розглядається через призму зовнішньоекономічної безпеки країни, яку, як стверджують деякі дослідники, оцінити сьогодні складно через відсутність загально визнаних методів її розрахунку.

При цьому одні автори прагнуть мінімізувати російський вплив на інтеграційну перспективу України. Так, наприклад, Л. Губерський звертає увагу на необхідність обмеження впливу Росії на вироблення стратегічної орієнтації країни на інтеграцію з європейськими і атлантичними структурами [1, с.10-15]. А інші економісти, дотримуючись євроатлантичної перспективи України, пропонують дуже ретельно оцінити можливі негативні наслідки її участі в інтеграційних прагненнях до ЄС [2, с.279]. Зокрема, як відзначає Н.Н. Грущинська, проблеми в ЄС залишається нерівномірність економічного розвитку з новими країнами-членами [4, с.66].

Крім позитивних початків ефективної інтеграції України у світову економіку, на думку ряду дослідників, мають місце і деякі негативні ризики для національного господарства. Особливо небезпечною, підкреслює Л.В. Шевченко, є тенденція до збереження сировинної орієнтації промисловості країни, що чітко простежується на динаміці двох провідних її галузей - чорної металургії і машинобудуванні [6, с.71]. Роботи цих та багатьох інших економістів свідчать про прагнення знайти виважений підхід до інтеграційної діяльності України та реально перетворити її на чинник збалансованого та сталого розвитку народного господарства країни.

Розбіжність думок багатьох спеціалістів ще яскравіше підкреслює актуальність проблеми та необхідність України вибору вектору інтеграції.

Мета даної статті полягає в тому, щоб розглянути яке інтеграційне об'єднання - Європейський Союз (ЄС) або Митний Союз - більш вигідно для України в сформованих економічних і політичних умовах. Методом дослідження є порівняльний аналіз двох векторів інтеграції.

Уже тривалий час Україна не може визначитись з спрямуванням своєї діяльності Захід чи Схід? 20 років суспільство і владна еліта України ухиляються від вибору між Сходом (Росією) і Заходом (ЄС). Отже, в Україні активізувалася дискусія: що краще для майбутнього держави – вступ до Митного союзу чи інтеграція з ЄС.

Дані опитування київського інституту проблем управління ім. Горшеніна, свідчать, що 81,4% опитаних виступають за МС. Більш того, 48,2% упевнені, що Україна повинна вступити в МС навіть, якщо це завадить Україні стати асоційованим членом ЄС і закрий їй шлях до ЄС.

Для систематизування всієї інформації та вирішення найбільш привабливого, результативного та стратегічного напрямку України необхідно проаналізувати перспективи, переваги та недоліки від інтеграції України в зазначені вище об'єднання.

Перший напрям – Європейський Союз. Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України — це є найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Основи зовнішньої політики України, механізм і тактику здійснення її європейського вектора визначає ряд документів: конституція України (ст. 18); Постанова Верховної Ради України "Про основні напрями зовнішньої політики України" від 2 липня 1993р., Яке підкреслює, що "перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських співтовариствах "; Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, підписану 16 червня 1994р.; Стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98; Програма інтеграції України в ЄС, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000р № 1072/2000 [3, с.22].

Інтеграція України в ЄС має свої переваги і для України, і для Європейського Союзу. Для нашої держави важливого значення набувають як процес її послідовного наближення до ЄС, так і стратегічний результат цього процесу - повноправне членство в ЄС.

Політичні переваги інтеграції України в ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог — інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство в ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дозволить активізувати співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо. [4, с.26].

Євроінтеграція сприятиме зростанню продуктивності економіки та темпів технологічної модернізації під впливом конкуренції на єдиному європейському ринку та забезпеченню вільного доступу до новітніх технологій, капіталу, інформації; підвищенню кваліфікації робочої сили за умов їх вільного руху в межах єдиного ринку; створенню більш сприятливого інвестиційного середовища; істотному зростанню обсягів торгівлі на ринку ЄС; створенню передумов для прискореного зростання взаємообміну в галузях з підвищеним рівнем науки та техноємності; підвищенню якості регулятивних інститутів у бюджетній, банківській, фінансовій сферах та корпоративному управлінні. Економічна інтеграція також надасть можливість використовувати фонди регіонального розвитку ЄС для прискорення виходу на вищий рівень економічного розвитку, властивий більш розвиненим країнам Євросоюзу.

Соціальні переваги членства в ЄС пов'язані з наявними тут високим рівнем соціальних стандартів і розвитку гуманітарної сфери, ефективним захистом прав працівників, розвиненою системою охорони довкілля. Наслідком інтеграції України в ЄС стануть суттєві зміни в забезпеченні права на вільне працевлаштування, адекватної оплати та безпеки праці, гарантій соціального забезпечення, належних умов життя громадян, охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту і соціального страхування відповідно до європейських стандартів.

Розглядаючи торговельно-економічну сферу можна виділити наступні переваги (в довготерміновій перспективі): розширений Євросоюз може стати найбільш значним ринком збуту українських товарів та джерелом українського імпорту і стати для України

головним торговельним партнером; поліпшаться умови доступу українських експортерів на окремі товарні ринки нових членів ЄС внаслідок переважного зниження рівня тарифного захисту і підвищення рівня конкурентного середовища в країнах-кандидатах; запровадження в країнах-кандидатах інститутів ринкового регулювання ЄС має призвести до певного скорочення обсягів контрабандних торгових операцій та інших форм тіньових операцій, що матиме позитивний вплив на державний бюджет України.

Недоліками інтеграції України до ЄС у короткотерміновій перспективі можуть бути: перехід нових держав-членів до єдиного митного тарифу ЄС та збільшення рівня тарифного захисту щодо низки товарів українського експорту; позбавлення нових держав - членів ЄС можливості самостійно регулювати свій торговельний режим щодо України; можлива втрата українськими експортерами традиційних ринків збуту в нових країнах-членах ЄС внаслідок розширення сфери застосування антидемпінгових заходів щодо України; скорочення обсягів традиційного українського експорту до ЄС внаслідок часткової переорієнтації товаропотоків між нинішніми та новими членами ЄС.

Основні блоки переваг та недоліків, що характеризують сценарії розвитку зовнішньоекономічних відносин України представлені на рис. 1.

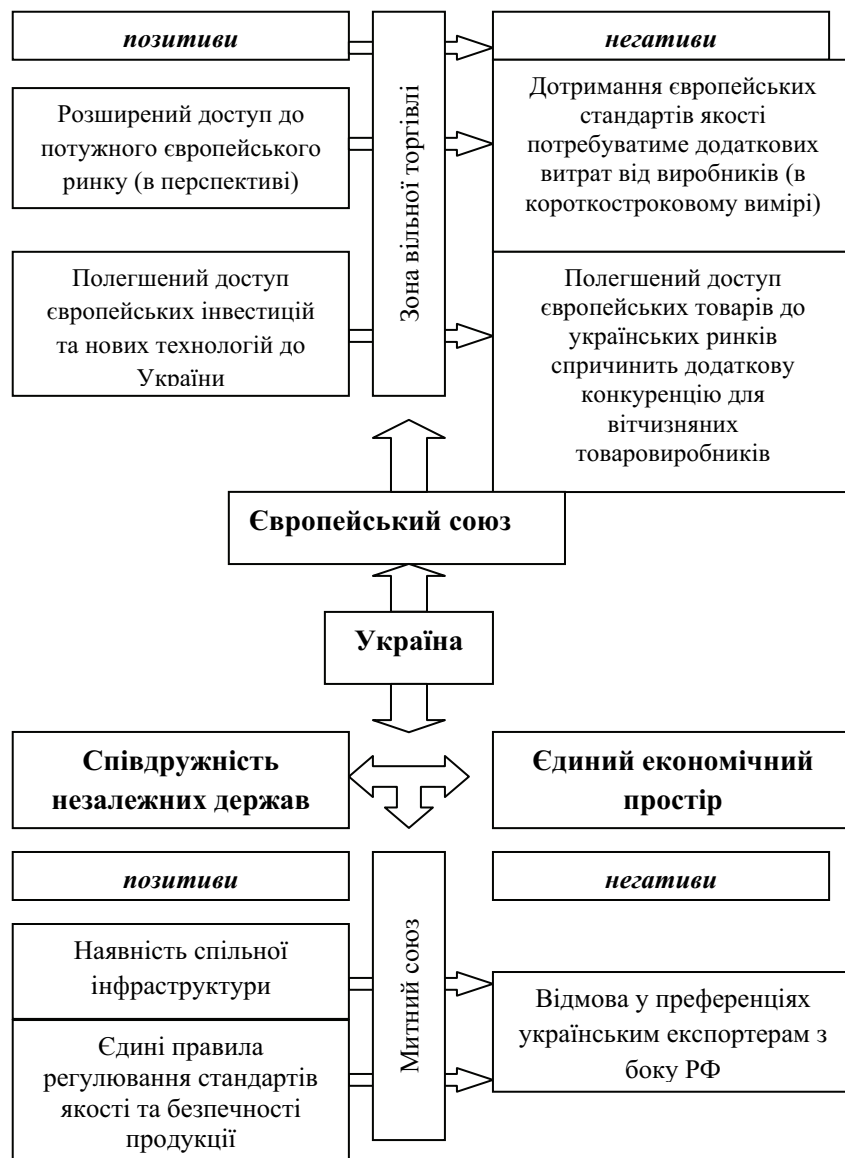

Рис. 1 Основні характеристики стратегічних сценаріїв розвитку зовнішньоекономічної діяльності України за різних умов реалізації її інтеграційних прагнень

Щоб інтегруватись у ЄС, Україні необхідно суттєво змінити процес реалізації економічної та фінансової політики. Потрібно фактично відмовитися від протекціоністських заходів у сфері експортно-імпортних операцій, легалізувати тіньову економіку, дотримуватись вимог щодо захисту прав людини. Чи не найбільші зміни мають відбутися на фінансовому ринку. Треба змінити інструментарій регулювання валютного ринку та створити умови для злиття нашого фінансового ринку з глобалізованим світовим простором. На практиці це може докорінно змінити ринок фінансових послуг у країні й особливо — банківську систему, перетворивши її в повноцінну складову світового фінансового сектору економіки.

Україна на даний момент має альтернативу інтеграції з ЄС - Митний союз (міждержавний договір про створення єдиного митного простору, підписаний Росією, Білоруссю і Казахстаном).

Позитивними наслідками вступу до Митного Союзу, як етапу інтеграції до ЄП є:

- скасування російського експортного мита і ПДВ на нафту й газ;
- реалізація російських енергоносіїв Україні за внутрішньоросійськими цінами;
- створення «єдиного енергетичного простору», що передбачає формування стратегічних енергетичних запасів країн-учасниць;
- отримання повнішого доступу на російський ринок через скасування торговельних бар'єрів;
- скасування російських антидемпінгових заходів щодо українських товарів, імпортних квот на металопродукцію та деякі інші товарні групи;
- зростання взаємної торгівлі країн – учасниць Угоди;
- забезпечення вільного руху робочої сили між державами, скасування процедури реєстрації тощо.

Негативними наслідками вступу до Митного Союзу є наступні:

- російський контроль над українським ПЕК;
- звуження зовнішньоекономічних можливостей України рамками низько технологічного та інвестиційно-дефіцитного ринку країн СНД.
- неможливість євроінтеграції: «двох різноспрямованих інтеграцій країна не витримає»; загальне погіршення відносин з ЄС у короткостроковій перспективі; ускладнення вступу до НАТО.
- жорстка, несиметрична конкуренція на внутрішньому ринку ЄП; закріплення напівсировинної орієнтації економіки.
- втрата економічного суверенітету держави (митний союз має власну Комісію, яка уповноважена проводити переговори щодо торговельної політики членів союзу з третіми країнами), та закріплення політичної залежності від Росії.
- руйнування залишків конкурентоздатності української промисловості.
- втрата геополітичних переваг, пов'язана із стратегічно вигідним положенням – поряд із ринками ЄС та країн Чорноморського басейну.
- неминуча шкода міжнародному іміджу та закріплення за Україною репутації країни з непередбачуваною та суперечливою зовнішньою політикою.

Висновки. Перш за все, пріоритетом країни повинно стати усвідомлення, що головне - не стільки географічна або договірنا приналежність до тих чи інших угруповань чи об'єднань, скільки проблема визначення резервів власної конкурентоспроможності, проблема довгострокового стратегічного бачення "ніші" країни у світовому економічному просторі, проблема наявності політичної волі в державній еліті.

Саме конкурентоспроможність країни - ключ до багатьох дверей. І це поняття сто-сується не тільки конкурентоспроможності компаній чи наявності конкурентоспроможної

ніші, а й глибини структурних реформ в економіці і якості політичних процесів. Саме тут лежать усі найважливіші передумови приєднання до того чи іншого економічного блоку. За слабкої конкурентоспроможності відносини з будь-яким стратегічним партнером - чи то з ЄС, чи то з Росією - не стануть взаємовигідними, а будуть для України відносинами підлеглих. Зближення економічних та політичних систем різного рівня неминуче призведе до використання сильнішим партнером різноманітних ресурсів й активів слабкішого.

Перш ніж задумуватися про питання інтеграції і про вибір напрямку інтеграції, варто визначитися, які наша країна має переваги, що дозволили б їй займати не останнє місце в об'єднанні, що давало би можливість контролю і керування.

Європейська інтеграція є стратегічною ціллю нашої держави, закріпленою законодавчо, то ставити її під питання – неприпустимо. Аналіз позитивних та негативних наслідків дав змогу оцінити можливості України. Значно перспективнішим все ж залишається вступ України до Європейського Союзу на шляху до якого держава зробила багато зусиль та буде вдосконалюватися, щоб у найближчій перспективі стати членом ЄС.

Однак, спостерігаючи негативні тенденції в економічному та політичному житті Європейського Союзу, можна констатувати конвергентні зміни, що можуть сильно змінити сутність та форму даного інтеграційного утворення. Тому, поки Україна пройде усі етапи інтеграції, ЄС може зникнути з політичної карти світу або докорінно змінитися.

Список використаних джерел

1. Губерський Л.В. На чому ґрунтується міжнародний авторитет. Забезпечення позитивного іміджу України - одне з пріоритетних завдань зовнішньополітичної діяльності держави / Л.В. Губерський // Політика і час. - 2002. - №4. – С.10-15.
2. Бочан І.О. Глобальна економіка: підручник / І.О. Бочан, І.Р. Михасюк. – К.: Знання, 2007. – 403с.
3. Жаліло Я. Європейська інтеграція України та формування основ інноваційної моделі розвитку // Вісник НБУ. - 2003. - №10. - С. 22-23.
4. Грущинська Н.М. Теоретичні основи європейської інтеграції України: монографія / Наталія Миколаївна Грущинська. – К.: Видавець Корбуш, 2008. – 232с.
5. Сіденко В. Розширення Європейського союзу на схід: наслідки для України / Сіденко В. // Національна безпека та оборона. — 2009. — №9. —С 25-29.
6. Шевченко Л.В. Інтеграційна стратегія України як фактор розвитку національного господарства / Л.В. Шевченко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007.- №3. – С.70-74.